

**#ROVNOST ŽEN A MUŽŮ
PRO POLITIČKY A POLITIKY**

Text je upraveným překladem slovenské publikace „**Rodová rovnost pre političky a politikov**“ vydané v roce 2019 nevládní organizací **Možnosť volby**. Jeho autorkami jsou **Barbora Holubová, Adriana Mesochoritisová a Alexandra Ostertágová**.

FÓRUM **50 %**

Fórum 50 % je nezisková organizace, která podporuje vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích. Ačkoli ženy tvoří více než 50 % populace, jejich zastoupení v politice je průměrně pouhých 20 % a ve vedoucích pozicích ještě méně. Chceme, aby rozhodovací procesy byly vyváženější a zahrnovaly názory a životní zkušenosti nejen mužů, ale i žen.

www.forumpadesatprocent.cz

2020

Obsah

CO JE GENDEROVÁ (NE) ROVNOST?	5
DEMOKRACIE A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ	7
EKONOMICKÁ NEZÁVISLOST A DŮSTOJNOST ŽEN	8
MAKROEKONOMICKÉ DOPADY NEROVNOSTÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI	10
MUŽI A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ	12
ČESKÁ REPUBLIKA A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ	14
VÝZVY SOUČASNOSTI: ANTIGENDEROVÉ HNUTÍ	16
VÝZNAM A ÚLOHA NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ	18
GENDEROVÉ ASPEKTY PANDEMIE COVID–19	19

CO JE GENDEROVÁ (NE) ROVNOST?

Naše každodenní realita i výsledky výzkumů ukazují, že žijeme ve společnosti, pro kterou je charakteristické nerovné nastavení vztahů mezi muži a ženami, a ve které přetrvává diskriminace žen. Rozšířenost těchto nerovností nám ukazuje, že nejde jen o individuální záležitost konkrétních žen, ale jedná se o celospolečenský systémový problém.

Pokud chceme tento problém řešit, musíme se zaměřit na změnu existujících hierarchií mezi muži a ženami. Abychom mohli konkrétní opatření správně nastavit, potřebujeme pochopit, jakým způsobem tyto nerovnosti vznikají, jak se udržují, a jak se různé společenské instituce (rodina, škola, média, církev, politický systém) na tomto procesu podílejí. Právě v tom nám pomáhá kategorie „gender“ a koncepce genderové rovnosti. Gender spolu s dalšími kategoriemi, jako je etnicita či společenská třída, patří mezi základní analytické nástroje společenských věd a pomáhá odhalovat vznik nerovností i nastavovat opatření na jejich odstraňování.

Nejvýraznější problémy nerovnosti žen a mužů

- násilí páchané na ženách
- příjmové a ekonomické nerovnosti
- nízké zastoupení žen v politice a v rozhodovacích pozicích
- neúměrné zatěžování žen starostí o domácnost a péči o děti
- vyšší riziko chudoby žen, především ve starším věku

Gender jsi i ty. Gender máš i ty.

Gender je používán pro popis souboru vlastností a chování, které jsou od mužů a žen očekávány. Malé děti, dívky a chlapci, nevědí, jak by měli vypadat, jaké by měli mít vlastnosti, co by si měli oblékat, jak by měli mluvit, jak by se měli chovat, myslet či reagovat. Postupně se to prostřednictvím genderové socializace „naučí“; osvojí si své genderové role. Jelikož žijeme ve společnosti, která má od žen a od mužů rozdílná očekávání, učíme se

vyrůstat do dvou světů: mužského a ženského. Ukazuje se, že modely chování žen a mužů jsou často ovlivněny předsudky a genderovými stereotypy, které přispívají ke vzniku a tolerování nerovností, diskriminace a násilí. Například pokud je ve společnosti přijímán názor, že hrubost a síla jsou projevy „pravé mužnosti“, promítá se to nejen do chování mužů (násilní muži si právě takovou sílu potvrzují násilím na ženách), ale i do chování celé společnosti a fungování jednotlivých institucí (bagatelizace násilí).

Při popisu a vysvětlení, proč mezilidské a společenské vztahy fungují tak, jak fungují, si nevystačíme jen s pojmem pohlaví (muž/žena), které je dáno čistě biologicky. Je třeba vzít do úvahy také gender (mužské/ženské), tedy kulturní a sociální vlivy určující, jaké vlastnosti a chování si s ženským (obvykle např. cit, péče, slabost...), resp. mužským (obvykle např. rozum, obživa, agresivita), rodem v dané společnosti spojujeme. Gender není s biologickým pohlavím nijak pevně svázán a dokáže objasnit, jak je možné, že existují muži s chováním či postoji, které bychom označili jako „ženské“, a naopak ženy s postoji stereotypně mužskými.

Díky konceptu gender a analýzám, které na něm staví, víme, že mnohé rozdíly mezi ženami a muži, kterými jsou ospravedlňovány nerovnosti, jsou naučené – a tedy změnitelné –, jelikož se předávají a reprodukují společensky. Právě proto máme šanci měnit diskriminační praktiky: odstraňováním škodlivých předsudků a stereotypů, uvědomováním si a zohledňováním hlediska rovnosti žen a mužů v politice a rozhodovacích procesech.

Nerovnost žen a mužů nepříznivě ovlivňuje také muže a v mnoha případech způsobuje, že jsou muži vyloučeni z citové oblasti a je na ně vyvíjen nepřiměřený tlak jako na živitele rodiny. Nerovností trpí též celé rodiny. V případě, že jsou ženy diskriminovány a v důsledku toho jsou chudší, chudší je i celá rodina. A samozřejmě také celá společnost.

Gender tudíž neovlivňuje jen psychosociální vývoj jednotlivých mužů a žen, ale zároveň organizuje společenské vztahy mezi muži a ženami a spoluvytváří společenské normy, instituce nebo politiky. A ty jsou organizovány hierarchicky (mužské je považováno za více než ženské; např. racionalita versus emocionalita) a jsou vylučující (bud’ – nebo, co se považuje za ženské, nelze zároveň považovat i za mužské).

Rovnost žen a mužů neznamená požadavek stejnosti žen a mužů. Znamená jednoduše odmítání diskriminace na základě pohlaví, požadavek na stejné zacházení, případně na odlišné zacházení, pokud je cílem takového jednání odstranění stávajících nerovností. Rovnost žen a mužů jen dovozuje, že pokud mají všechny lidské bytosti právo svobodně rozvíjet své schopnosti a vybírat si z možností, musí se tak dít bez omezení daných genderovými předsudky. Znamená to, že jedinci nejsou rozdělováni předem na základě toho, zda jsou ženy nebo muži, ale všem je umožněno, aby rozvíjeli svůj potenciál, aby pracovali ve sféře, která ho/ji baví, aby rozvíjeli svůj talent. Jeho/její rozhodnutí nemusejí být v souladu s očekáváním okolí, ale s vlastními preferencemi.

Lidé by neměli být hodnoceni čistě na základě svého pohlaví – neměli bychom předem „předpokládat“, jaké mají vlastnosti a jaké si chtějí volit životní či pracovní dráhy (např. nepřemýšlíme způsobem: muži jsou racionálnější, a proto jsou vhodnější pro vedoucí pozice; ženy jsou primárně odpovědné za výchovu dětí, tak budou častěji vypadávat z pracovního trhu). Cílem politiky rovnosti žen a mužů je odhalovat a odstraňovat neopodstatněné nerovnosti v postavení mužů a žen (ve veřejné i soukromé sféře). Jinými slovy, odstraňovat diskriminaci na základě pohlaví, neboť diskriminace znamená činění neodůvodnitelných rozdílů – například rozdílného zacházení s muži a ženami (různá odměna za stejnou práci, kvalifikace pro rozhodování spojovaná s muži a kvalifikace pro péči spojovaná s ženami). Cílem úsilí o rovnost žen a mužů je vytvářet podmínky pro rozvoj všech jejich potenciálů a schopností.

Přínos pojmu gender spočívá v možnosti vést i o problémech odvozených od mužství a ženství konstruktivní a férovou debatu. To znamená např. nestavět nevědomě na generalizaci (všichni muži jsou taková a všechny ženy zase takové), nehodnotit jednu skupinu výše než druhou, nezabřednout v předsudcích o „přirozenosti“ rolí ani nezobecňovat prožitky z peripetií našich osobních životů v tvrzení o typickém chování mužů či žen. Gender je v souladu s přesvědčením, že hodnotit člověka je možné jen individuálně,

na základě jeho názorů, postojů či jednání, nikoliv však na základě daností, s nimiž se člověk rodí a nemůže je nijak ovlivnit, jako je pohlaví nebo třeba barva pleti.

Genderová rovnost a rovnost žen a mužů

Pojmy „genderová rovnost“ a „rovnost žen a mužů“ bývají často vnímány a používány jako synonyma. Ačkoli spolu velmi úzce souvisejí, přesto je mezi nimi rozdíl. Pojem „rovnost žen a mužů“ odkazuje k těmto dvěma kategoriím, zatímco pojem genderová rovnost bere do úvahy i jiné sexuální identity (např. transgender či intersexuální osoby) a jinou než heterosexuální orientaci.

S ohledem na rozsah publikace a šíři celé problematiky se v dalším textu budeme věnovat rovnosti žen a mužů s vědomím, že nejde o zcela vyčerpávající přístup. Domníváme se však, že pochopení této dynamiky je klíčové pro schopnost rozeznávat i jemnější nuance společenských hierarchií související s naší identitou.

© 2016 Aimee Custis Photography

DEMOKRACIE A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ

V demokratických společnostech mají státní a veřejné instituce povinnost poskytovat svým občankám a občanům nediskriminující služby a vytvářet podmínky pro prosazování a ochranu lidských práv a rovnosti. Zlepšení postavení žen a podpora rovnosti žen a mužů jsou rozhodující i pro zajištění důvěryhodnosti a legitimacy rozhodování veřejných institucí. Jaká by byla jejich legitimita, pokud by podporovaly, chránily a obhajovaly zájmy pouze jedné skupiny, například mužů?

Kvalitu demokracie neurčuje pouze forma institucí, ale i míra účasti různých společenských skupin v těchto institucích. Nepřítomnost žen v politickém a veřejném životě má za následek, že žijeme „v demokracii s mužskou tvář“ nebo v „mužské demokracii“ – neúplné a velmi zkreslené formě demokracie. Ženy a muži musejí mít zajištěno právo se společně rovným dílem podílet na rozhodování na různých úrovních, na správě a rozvoji naší země, a stejným dílem také užívat výsledky rozvoje a života v demokracii.

Rovnost žen a mužů je klíčová pro dosažení skutečné demokracie a solidarity ve společnosti. Žádná země nemůže být skutečně demokratická, dokud více než polovina jejího obyvatelstva „tahá za kratší konec provazu“ a je systematicky vystavována diskriminaci a porušování svých práv. Problémy spojené s nerovností žen a mužů v České republice jsou komplexně popsány například ve Stínové zprávě o stavu genderové rovnosti v ČR¹.

Pro prosazování práv žen a rovnosti žen a mužů v praxi je klíčové zvyšování citlivosti vůči diskriminaci na základě pohlaví. Kritický pohled by měl být uplatňován zejména na jednání a postoje osob působících v politické sféře a ve veřejných či státních institucích. To také znamená učit se, jak prosazovat rovnost žen a mužů a lidská práva v praxi, jak předcházet diskriminaci na základě pohlaví či genderu a jiným formám diskriminace a také, jak se vyrovnat

¹ Dostupné online na: https://czlobby.cz/sites/default/files/dokumenty/stinova_zprava_2015.pdf

návat s vlivem stereotypů. Pro zvýšení genderové citlivosti ve společnosti je klíčové zohledňování této problematiky ve vzdělávání již od základních škol.

Jako genderové kompetence označujeme schopnost rozpoznávat a uplatňovat genderovou a lidskoprávní perspektivu v každodenním životě; v práci, ve škole, v našich interakcích a rozhodnutích, a také schopnost jednat tak, abychom přispívali k dosažení rovnosti žen a mužů a k podpoře a ochraně lidských práv. Genderově kompetentní řízení státu je podmínkou skutečně profesionálního přístupu k řízení státu a naplňování principů dobré správy (good governance).

© 2017 Robert Jones

EKONOMICKÁ NEZÁVISLOST A DŮSTOJNOST ŽEN

Genderově nespravedlivé nastavení společnosti způsobuje, že ženy jsou během svého života častěji než muži vystavovány riziku přerušení profesní kariéry, neplacené práci a partnerskému násilí. Důsledkem toho je nedůstojný život v chudobě a nemožnost dosáhnout ekonomické nezávislosti.

Trh práce a sociální politiky jsou genderově zatížené, protože jsou nastavovány dle ekonomicky aktivních osob (typicky mužů) s nepřerušovanou kariérou, přičemž neberou v úvahu neplacenou práci osob (většinou žen), které se starají o děti nebo jinak závislé osoby.

Většina žen se pohybuje v nízkopříjmových pásmech nebo na hranici minimální mzdy. V roce 2019 činila míra ekonomické aktivity žen necelých 53 %, přičemž zaměstnaných mužů bylo 69,5 % (ČSÚ).

Propast mezi průměrnými mzdami žen a mužů v ČR dosahovala v roce 2019 téměř 19 %², za stejnou práci dostávají ženy dle studie MPSV „Rozdíly v odměňování žen a mužů“³ v průměru o 11 % méně než muži.

Celkový rozdíl v odměňování je ukazatelem, který zohledňuje více aspektů diskriminace žen na trhu práce, jako je například nižší hodinová mzda, nižší počet odpracovaných hodin v placeném zaměstnání či nižší míra zaměstnanosti v důsledku přerušování kariéry z důvodu péče o děti a jiné závislé členy rodiny. V roce 2019, stejně jako v letech předchozích, pečovaly ženy o děti či zdravotně postižené dospělé nepoměrně více než muži. Dle údajů Českého statistického úřadu byla péče o závislé osoby u žen ve věku 25–49 let důvodem jejich ekonomické neaktivity ve více než třech čtvrtinách pří-

2 Aktuální i historická data lze dohledat v ročence Zaostřeno na ženy a muže, kterou vydává Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2020>
3 Dostupné online na: <https://www.rovnaodmena.cz/www/img/uploads/34c5639c.pdf>

padů, čímž Česká republika výrazně vybočuje z mezinárodního srovnání. U mužů ve stejném věku to bylo jen 4,5 %.

K rozdílu v odměňování přispívá také častější dosazování mužů na manažerské pozice, výrazně vyšší zatížení žen neplacenou prací, znevažování práce žen, nízké mzdy v sektorech, kde převažují ženy, a platová diskriminace, tj. porušování principu stejné odměny za stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, resp. jeho nedostatečné monitorování a vymahatelnost jeho nastolování.

Nerovnost žen a mužů v číslech

- 11 % rozdíl v odměňování za stejnou práci
- 38 % žen s jedním dítětem pracuje, u mužů je to 98 %
- 7 462 Kč je rozdíl v průměrné hrubé mzdě žen a mužů
- 15 % žen působí jako profesorky na vysokých školách
- 91 % znásilněných obětí za rok 2017 byly ženy

V České republice je chudobou nebo sociálním vyloučením ohroženo více než 12 % obyvatelstva (2018, EU-SILC), přičemž počet mužů a žen je v zásadě vyrovnaný. Avšak přerušování profesní dráhy z důvodu péče o děti a závislé osoby, vysoké zatížení neplacenou prací a nízko ohodnocená práce v placeném zaměstnání způsobuje, že se situace žen ve vyšším věku mění. Ve věkové kategorii 65+ je počet žen ohrožených chudobou v porovnání s muži dvojnásobný. Materiální chudobou je v Česku ohroženo 225 000 žen ve věku 65+, což představuje 11,4 % populace žen v této věkové kategorii (2018, EU – SILC), k situaci přispívá také kombinace vyššího věku dožití u žen a důsledky nerovného odměňování během produktivní fáze života. Ani sociální transfery tento rozdíl úplně nevyrovnávají. Rozdíl ve výši důchodů dosahuje v České republice téměř 17 % v neprospěch žen (2019).

Ženy každý den vytvářejí nevyčíslitelné ekonomické hodnoty svou neplacenou nebo špatně ohodnocenou prací (zdravotní sestry, učitelky, sociální pracovníce...). Poměrně často jsou ženy – ať již jako skupina nebo jako individuální osoby – vystavené dlouhodobé dvojité nespravedlnosti: ekonomickým nerovnostem v podobě neviditelné nebo prekarizované práce (nejisté pracovní smlouvy a podmínky) a zároveň čelí hrozbě nebo již zažívají různé druhy násilí, včetně sexuálního obtěžování ve veřejném prostoru i ve svých domovech.

Vícenásobné mateřství, mateřství bez partnera nebo rozvod jsou dalšími faktory zvyšujícími riziko chudoby žen ještě během jejich produktivního života. Chudobou je ohrožených 30 % domácností sólo rodičů, z nichž více než 90 % představují sólo matky, a 15,7 % úplných rodin se třemi a více závislými dětmi (2018, EU – SILC).

Počet osob ohrožených příjmovou chudobou (2018, EU -SILC)		
	Všechny věkové kategorie	Věková kategorie 65+
Ženy	599 000	225 000
Muži	397 000	58 000

V České republice bylo dle Policejního prezidia v roce 2017 oběťmi sexuálního nebo možného sexuálně motivovaného trestného činu 3 636 žen. Z celkového počtu případů bylo 15 % žen týráno osobami žijícími ve společné domácnosti, z nichž čtyři vedly ke smrti. Do svých 18 let má se sexuálním zneužitím, během kterých dochází i k vážným zraněním, zkušenost až 636 dívek. Velká část nahlášených případů násilí na ženách na policii je však klasifikována jako přestupek a vyšetřuje se pouze zlomek nahlášených případů. Ještě méně případů násilí na ženách se dostane před soud a končí odsouzením pachatele. V roce 2017 došlo k objasnění téměř 70 % z celkového počtu případů znásilnění, jde však jen o zlomek (odhadem třetinu) skutečně spáchaných násilných činů.

Nerovné rozdělení moci a nízká účast žen na politickém a ekonomickém rozhodování vytváří prostředí umožňující ekonomické vykořisťování žen a posiluje vůči ženám nepříznivé ekonomické struktury, politiky a procesy. Tím se oslabuje nebo dokonce znemožňuje kapacita žen účastnit se, přispívat a mít prospěch z ekonomického růstu.

Stav genderové nerovnosti, kdy je „mužské“ vnímáno a přijímáno jako něco hodnotnějšího v porovnání s „ženským“, vede k větší toleranci násilí na ženách. Je-li někdo vnímán jako méně hodnotný, mají ostatní i on sám/ona sama tendenci neproblematizovat tolik příkoří, kterému je vystaven/a. A je-li dvojí standard chápání hodnoty mužů a žen vnímán jako normální, je tendence chápat disciplinaci, symbolické násilí a fyzické násilí uplatňované na ženy jako normální, přirozené či tradiční.

Výše zmíněné údaje vypovídají o přetrvávajícím zlehčování násilí na ženách, neschopnosti policie a ostatních orgánů činných v trestním řízení ochránit ženy a jejich děti před muži zneuživateli, zastavit násilí a potrestat násilníky. Jasně se ukazuje, že prostředí tolerující nerovnost mezi muži a ženami v případě odměňování či zastoupení v rozhodování, přispívá k udržování násilného chování vůči ženám.

Index rovnosti žen a mužů

Ženy mají ve srovnání s muži celkově méně volného času, nižší kontrolu nad finančními a dalšími zdroji a méně svobody. Úroveň rovnosti žen a mužů v jednotlivých zemích EU sleduje Index rovnosti žen a mužů⁴, který se zaměřuje na 6 oblastí:

- Práce
- Peníze
- Znalosti
- Čas
- Moc
- Zdraví

Aktuální index rovnosti žen a mužů v České republice dosahuje pouze **56,2 bodů ze 100**, a za posledních 10 let se v tomto srovnání Česká republika dokonce propadla. V každé hodnocené oblasti dosahuje nižší skóre, než je průměr EU–28. Největší podíl na nízkém celkovém hodnocení má nedostatečný přístup žen k moci a jejich nízké zastoupení v rozhodovacích pozicích.

4 <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/CZ>

MAKROEKONOMICKÉ DOPADY NEROVNOSTÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI

Nerovnost žen a mužů není jen naléhavou morální a společenskou otázkou, ale má i negativní makroekonomické dopady. Pokud by ženy tvořící více než polovinu světové populace dosáhly stejného ekonomického potenciálu, jako dosahují muži, globální ekonomika by z toho výrazně profitovala.

Pokud by ženy hrály stejnou úlohu na trhu práce, jakou dnes hrají muži, celosvětové HDP by se mohlo zvýšit o 28 bilionů USD, resp. o 26 % ročního celosvětového HDP v roce 2025.

Nestačí však pouze zvýšit účast žen na trhu práce, musejí být také odstraněny překážky omezující jejich ekonomický potenciál. Takovou překážkou je například neplacená práce, kterou ze 75 % vykonávají právě ženy. Neplacená práce – péče o děti či jiné závislé osoby a o domácnost by měly ženy rovnoměrně sdílet s muži a stát by je měl podporovat bezplatnými nebo cenově dostupnými veřejnými službami. Dle výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění si 34 % dotazovaných myslí, že péči o děti by měly zajišťovat ženy a 65 % tvrdí, že by péče o děti měla být rozdělena mezi muže a ženy stejně (přičemž muži častěji přisuzovali tuto povinnost ženám, ženy zase častěji odpovídali, že by se o péči měli partneři dělit).⁵ Dalšími překážkami je nízká politická reprezentace žen, nedostatečné služby reprodukčního a sexuálního zdraví, finanční a digitální vyloučení a násilí na ženách.

⁵ Další výsledky šetření Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině – únor 2020 k dispozici na <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5185-nazory-verejnosti-na-rolu-muze-a-zeny-v-rodine>

Studie, výzkumy, statistiky

Genderově podmíněné násilí

- Burtle, A. (2013). „What is structural violence?” Structural violence European Agency for fundamental rights
- European Agency for fundamental rights (2014). EU-wide survey – Violence against women
- EIGE (2014). Estimating the costs of gender-based violence in the European Union
- Gilman, R. (1997). Structural Violence: Can we find genuine peace in a world with inequitable distribution of wealth among nations?
- Context Institute Světová banka: Násilie v partnerských vztazích: ekonomické náklady a důsledky pre rast a rozvoj, Washington D.C., 2013

Ekonomické souvislosti rovnosti žen a mužů

- McKinsey Global Institute (2015). The power of parity: how advancing women’s equality can add \$12 trillion to global growth
- OECD (2016). Women’s economic empowerment

Rovnost žen a mužů v byznysu

- International Monetary Fund (2016). Gender Diversity in Senior Positions and Firm Performance: Evidence from Europe
- Di Luy, Yangming Baoz (2018). Board Gender Diversity and Firm Performance: Evidence from Chinese Firms

Četné studie dokazují statisticky významnou korelaci mezi počtem žen ve vyšším managementu či představenstvu a akcelerací výkonnosti firmy. Již

několik žen v exekutivních orgánech firmy nebo v jejích vrcholových pozicích má pozitivní dopad na výkonnost firmy ve více směrech, včetně zvýšení mezd a zlepšení produktivity – čímž se zvyšuje návratnost aktiv a ekonomická hodnota společnosti.

Jednou z překážek dosažení rovnosti žen a mužů – a tím i plného ekonomického a občanského potenciálu žen – je i násilí, s nímž jsou i spojeny ekonomické ztráty. Aktuální celoevropský odhad nákladů na problematiku násilí na ženách je téměř 226 miliard EUR. Dle odhadů McKinseyho Globálního Institutu by přiblížení světa k rovnosti žen a mužů mohlo do roku 2025 do světového HDP přinést 12 bilionů dolarů.

Světová banka ve svém výzkumu z roku 2013 odhaduje roční náklady, resp. ekonomické ztráty, spojené s násilím mužů na ženách na 1,2–2 % HDP. Na základě konzervativního odhadu dané procento z hrubého domácího produktu Česka 215 913,5 mil. dolarů za rok 2017 představuje ekonomickou ztrátu 2 590 mil. dolarů. Při HDP na jednoho obyvatele 20 368,14 dolarů za rok 2017 ztrácí každý obywatel a každá obywatelka Česka v důsledku násilí na ženách 244–407 dolarů ročně, což v přepočtu činí 5 760–9 600 Kč.

Násilí na ženách je závažným porušením lidských práv žen. Společnost na násilí na ženách doplácí i ekonomicky. Podle odhadů Světové banky tvoří ztráty spojené s násilím, které páchají muži na ženách, až 1,2–2 % HDP.

© 2011 Peter Flickr

MUŽI A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ

Problematika rovnosti žen a mužů je často spojována především s podporou žen a odstraňováním jejich diskriminace. To je však jen zúžený pohled, diskriminací mohou v určitých situacích trpět i muži a muži mají také velmi podstatnou úlohu v prosazování opatření podporujících rovnost. Prosazování rovnosti žen a mužů není střetem žen s muži, ale střetem demokraticky smýšlejících osob s lidmi udržujícími hierarchické přežitky a z nich vyplývající diskriminaci.

Angažovanost mužů v řešení genderových nerovností je stejně klíčová jako zapojení žen. Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020 identifikuje téma muži a rovnost žen a mužů jako jednu z pěti strategických horizontálních priorit. Jako klíčový problém pojmenovává nízký zájem a podporu mužů v souvislosti s agendou genderové rovnosti. Není to tak, že by všichni muži odmítali problémy spojené s nerovností žen vidět a řešit, ale náš společenský systém přispívá k tomu, že je takový přístup pro české muže, zejména ty v rozhodovacích funkcích, dost obvyklý.

Systém přispívá ke specifické mužské slepotě k problémům, které nesouvisí s jejich žitou zkušeností (např. institucionální zajištění péče o předškolní děti, genderově podmíněné násilí...), což navíc násobí fakt, že většinu rozhodovacích politických a dalších mocenských funkcí v Česku zastávají muži, a proto některé závažné společenské problémy zůstávají neřešené. Muži a chlapci by měli otevřeně podporovat myšlenky rovnosti žen a mužů, nenásilného chování a vzájemného respektu a zapojovat se do všech aktivit zaměřených na prevenci a eliminaci násilí páchaného na ženách a dalších forem jejich diskriminace.

Nerovnosti mezi muži a ženami zároveň často negativně dopadají i na samotné muže. Děje se tak zejména proto, že v naší společnosti je jako „správné mužství“ chápáno a upřednostňováno úzce vymezené tzv. hegemonní mužství. To je především vnímáno skrze kategorii moci, je spojováno s agresivitou, úspěchem, individualismem, heterosexuálností, silou a racionalitou. Mužství, které je vedeno příkazem vyloučit ze života chlapců / mužů vše, co je stereotypně spojováno s ženskostí. Mužství, které velí udržet si své nadřazené postavení např. v rodině, v práci nebo ve vztazích. Mužství,

které říká, že je správné určovat pravidla a mantinely jiným, že je v pořádku ovládat sebe a ostatní. To má samozřejmě dopady na každodenní (zejména emocionální) život mužů.

Související studie

- UN Women (2008). The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality
- Kimmel, Michael (1999). Mali by/možu/budú muži podporovat feminismus? Bratislava: Aspekt.
- Bourdieu, Pierre (2000). Nadvláda mužů. Praha: Karolinum
- Connell, R. W. 1995. Masculinities, London: Polity Press.
- Pease, Bob (2006). Gendering Men: Implications for Gender Equality Policy. Expert Conference Men and Gender Equality: Towards Progressive Policie. Helsinki, Finland

Ačkoliv se střední délka života zvyšuje u mužů i u žen, muži se stále v průměru dožívají o 6 let méně než ženy. V roce 2018 byla naděje dožití 76,2 let u mužů, ale 82 let u žen (ČSÚ). Muži častěji než ženy umírají předčasně v důsledku vnějších příčin, tedy z důvodu dopravní nehody, vraždy či sebevraždy. Muži páchají sebevraždy dlouhodobě častěji, v roce 2019 z celkového počtu sebevražd tvořili muži téměř 80 %. Příčiny ať již kratší naděje dožití nebo úmrtí v důsledku vnějších příčin jsou rozmanité, avšak lze říci, že z velké míry souvisí s hegemonním mužstvím, které je založené na větší ochotě riskovat, na neprojeování citů, bytí hrdinou za každou cenu a nežádání o pomoc. S upřednostňovaným typem mužství souvisí i výrazně vyšší počet mužů ve srovnání se ženami, kteří se uchylují k nadměrnému požívání alkoholu nebo užívání drog.

Politika rovnosti žen a mužů má na muže jakožto skupinu jednoznačně pozitivní vliv. Ukazuje se, že osobní péče mužů o své děti v raném věku, respektive čerpání otcovské nebo mateřské dovolené, má pozitivní vliv na zdraví mužů, osobnostní celistvost a zvýšenou empatii. Navíc pozitivně ovlivňuje stabilitu a spokojenost rodičovského páru, což může přispět k rozhodnutí mít další dítě.

Zlepšení života mužů, žen, rodin a v důsledku celé i společnosti mohou přinést kvalitní politiky rovnosti žen a mužů, které sledují následující oblasti:

- Zlepšování podmínek pracovního trhu. Obrovské množství žen i mužů pracuje v tzv. prekérních zaměstnáních, která jim neposkytují dostatečnou jistotu, možnost kariérního růstu či stabilitu finančního příjmu. Pracovní podmínky jsou často vykořisťující – pracovníci a pracovnice jsou nuceni pracovat přesčas, nemají dostatek přestávek či pracují ve zdraví škodlivém prostředí. Důstojné pracovní podmínky pro ženy i muže, důkladné provádění politiky stejné odměny za vykonanou práci a aktivní podpora sladování pracovního a osobního života pomohou nejen vyrovnávat rozdíly mezi muži a ženami, ale také mezi různými společenskými vrstvami.
- Silné rodinné politiky, které by mužům umožnily kvalitnější zapojení do péče o své děti a rodinu. Kvůli nerovnému odměňování a obecně nízkým mzdám se páry nemohou svobodně rozhodnout o tom, kdo se bude primárně starat o dítě – na rodičovskou dovolenou nastupuje ten či ta, kdo vydělává méně (obvykle žena). Neplacená práce a péče by měla být náležitě finančně ohodnocena (neboť vytváří ekonomickou hodnotu) a rodiče by měli mít pro své děti k dispozici kvalitní školky, školy, jesle či dětské skupiny.

ČESKÁ REPUBLIKA A ROVNOST ŽEN A MUŽŮ

Rovnost žen a mužů a lidská práva žen patří k hodnotám, ke kterým se naše země již dávno přihlásila nejen prostřednictvím Ústavy, řady zákonů, ratifikací mezinárodních úmluv ale i tím, že jsme se dobrovolně stali členskými zeměmi OSN, RE a EU. Všechny tyto organizace považují rovnost žen a mužů za nedílnou součást lidských práv a za nezbytnou podmínku demokracie.

Rovnost žen a mužů je klíčovým cílem Evropské unie ve všech jejích činnostech, jak je uvedeno ve smlouvách [články 2 a 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU), článek 8 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU)] a v Listině základních práv Evropské unie (článek 23). Na diskriminaci na základě pohlaví a genderu se vztahuje zvláštní, poměrně rozsáhlá, legislativa EU. Opatření týkající se této oblasti mají na evropské úrovni dlouhou tradici sahající do počátků Evropského společenství. Konsolidací několika právních aktů vznikly tři hlavní směrnice týkající se rovnosti mužů a žen v zaměstnání, v přístupu ke zboží a službám a v podnikání.

Tři hlavní směrnice upravující rovnost žen a mužů

- SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2006/54/ES z 5. července 2006 o vykonávání zásady rovných příležitostí a rovného zacházení s muži a ženami v oblasti zaměstnání a povolání.
- SMĚRNICE RADY 2004/113/ES z 13. prosince 2004 o vykonávání zásady rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování (genderové směrnice).
- SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2010/41/EÚ ze 7. července 2010 o uplatňování zásady rovného zacházení s muži i ženami vykonávajícími činnost jako samostatně výdělečně činné osoby a o zrušení směrnice Rady 86/613/EHS

Česká republika je také smluvní stranou Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) a Opčního protokolu k Úmluvě. CEDAW patří k nejvýznamnějším nástrojům podpory a ochrany lidských

práv žen a rovnosti žen a mužů. Úmluva je považována za základní listinu lidských práv žen, tzv. **„Bill of rights for women“**. Její výjimečnost spočívá v tom, že pokrývá všechny oblasti veřejného a soukromého života a chrání všechna práva žen (občanská, politická, kulturní, sociální a jiná).

Úmluva zdůrazňuje, že ženy čelí různým formám diskriminace a nerovností právě proto, že jsou ženami. A že jsou to právě kulturní zvyky, předsudky a genderové stereotypy, které přispívají k diskriminaci žen a k prohlubování nerovností mezi ženami a muži.⁶ Proto se smluvní státy zavázaly změnit či zrušit společenské postoje, kulturní vzorce a praktiky, které jsou založeny na podřízenosti nebo nadřazenosti jednoho pohlaví.

Státy, včetně České republiky, úmluvou deklarují, že odsuzují všechny formy diskriminace žen a zavazují se, „že budou všemi vhodnými prostředky a neprodleně provádět politiku odstranění diskriminace žen“. (článek 2). Tuto povinnost musejí realizovat za pomoci všech přiměřených prostředků včetně konkrétních a účinných politik a programů, a to tak, aby respektovaly (ve smyslu dodržovaly), chránily a naplňovaly právo žen na nediskriminační zacházení a rovnost.

.....
6 V souvislosti s výkladem článků 2 (f) a článkem 5 (a) je důležité zdůraznit, že svou dikcí jasně odkazují na genderový kontext diskriminace žen, přestože „gender“ není explicitně uveden v textu Úmluvy. Výbor pro odstranění diskriminace žen (Výbor CEDAW) k tomu zaujal jasné stanovisko: „I když se v Úmluvě uvádí pouze diskriminace z důvodu pohlaví, z výkladu článku 1 ve spojení s článkem 2 písm. f) a článkem 5 písm. a) vyplývá, že Úmluva se týká genderově podmíněné diskriminace žen. Výraz pohlaví označuje biologické rozdíly mezi muži a ženami. Pojmem gender se označují společensky utvářené identity, vlastnosti a role žen a mužů a sociální a kulturní vnímání těchto biologických rozdílů společností, které vede k hierarchizaci postavení žen a mužů a rozdělení moci a práv ve prospěch mužů na úkor žen. Takové společenské postavení žen a mužů je ovlivněno politickými, ekonomickými, kulturními, náboženskými a ideologickými faktory a dalšími vnějšími okolnostmi a stejným způsobem je lze prostřednictvím kultury, společnosti a komunity změnit. Uplatňování Úmluvy na genderově podmíněnou diskriminaci jednoznačně vyplývá z definice diskriminace uvedené v článku 1“. (Obecné doporučení č. 28, 2010: odst. 5).

- Úmluva CEDAW nabyla pro ČR platnost sukcesí dne 19. ledna 1993. Ve Sbírce zákonů byla publikována jako vyhláška ministra zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 62/1987 Sb.
- Opční protokol je zvláštní dohodou podle mezinárodního práva a mohou jej podepsat pouze státy, které jsou smluvní stranou CEDAW. Nestanovuje žádná nová substantivní práva, ale poskytuje postupy, jejichž prostřednictvím mohou ženy požadovat efektivní naplňování svých práv. Česká republika podepsala Opční protokol 10. prosince 1999 a ratifikovala jej 26. února 2001. Jeho ratifikací státy uznávají pravomoc Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen (Výbor CEDAW) v rámci své působnosti přijímat a posuzovat stížnosti jednotlivců i skupin. To znamená, že od jeho vstupu do platnosti mohou všechny ženy žijící v ČR podat oznámení CEDAW Výboru o porušení některých z práv stanovených v Úmluvě.

Na účinné provádění CEDAW a na sledování pokroku při jeho plnění dohlíží Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen (Výbor CEDAW). Česká republika, stejně jako ostatní strany, souhlasila ratifikací úmluvy, že bude pravidelně každé 4 roky zasílat Výboru zprávu o plnění opatření přijatých k implementaci Úmluvy. Po zhodnocení zpráv a tzv. konstruktivním dialogu se zástupkyněmi a zástupci strany vydá Výbor Závěrečné zjištění, ve kterém popíše, jaké potřebné změny by měla země uskutečnit pro úplnou implementaci Úmluvy do praxe.

CEDAW ve zkratce

- Články 1 až 5 jsou rámcové, obsahují definice a povinnosti smluvních států a jako takové musí být uplatňovány při implementaci dalších článků.
- Článek 6 úmluvy je zaměřen na odstranění obchodování se ženami a zneužívání žen k prostituci.
- Články 7 a 8 na odstranění diskriminace žen v politickém a veřejném životě a na mezinárodní úrovni.
- Článek 9 zaručuje právo na rovnost v otázkách státní příslušnosti.
- Článek 10 zavazuje státy odstranit diskriminaci žen a zajistit jim stejná práva v srovnání s muži v oblasti vzdělávání.
- Článek 11 ukládá povinnost zajistit ženám právo na práci a odstranit diskriminaci v zaměstnání.
- Článek 12 zajišťuje právo na rovnost v oblasti zdraví a zdravotní péče.

- Článek 13 stanoví právo na rovnost ve všech oblastech ekonomického a společenského života (sportu a kultuře).
- Článek 14 chrání ženy z venkovských oblastí, jelikož právě ony zažívají často formy vícenásobné diskriminace.
- Článek 15 zaručuje ženám právo na rovnost před zákonem.
- Článek 16 chrání práva žen v manželství a rodinných vztazích.

Institute a dokumenty v České republice

Česká republika se rovnosti žen a mužů snaží dosahovat prostřednictvím zákonů, akčních plánů i institucionálních orgánů vytvořených na jejich podporu. Úroveň institucionálního zabezpečení významně ovlivňuje nastavování účinných veřejných politik. Pokud jde o téma rovnosti žen a mužů, Česká republika má v současnosti nedostatek institucí podílejících se na zajišťování implementace rovnosti žen a mužů a lidských práv žen do praxe.

Nejdůležitějším orgánem je Rady vlády pro rovnost žen a mužů.⁷ Avšak podněty, které rada složená se zástupkyň a zástupců státního, akademického i občanského sektoru předkládá, jsou často ignorovány. Radě v činnosti pomáhají 4 výbory specializující na vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích, sladování práce a rodiny, institucionální zabezpečení agendy rovnosti a prevenci domácího násilí. Kromě toho fungují pod radou dvě pracovní skupiny – k porodnictví a k tématu muži a rovnost žen a mužů.

Vláda není Poslaneckou sněmovnou dostatečně kontrolována a interpelována za nedostatečný výkon v prosazování a ukotvování rovnosti žen a mužů. Ani příslušné výbory Poslanecké sněmovny či Senátu se tématu dostatečně nevěnují.

.....
7 Více informací přímo na webových stránkách Vlády ČR <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-121632/>

VÝZVY SOUČASNOSTI: ANTIGENDEROVÉ HNUTÍ

Během posledních let se v České republice i v dalších zemích rozmohlo „antigenderové“ hnutí, jehož hlavní agendou je boj proti tzv. genderové ideologii, kterou označují různorodá témata rovnosti žen a mužů, feminismu a lidských práv žen a LGBTQI osob.⁸

Samotný pojem „genderová ideologie“ přitom nemá jasnou definici ani existenci – hloubkové analýzy dokazují, že neoznačuje nic konkrétního a je využíván čistě jako nástroj vyvolávání strachu (úmyslné označení politik rovnosti žen a mužů jako „ideologie“; ničím nepodložená varování před „ohrožováním tradiční rodiny“). Tento pojem si však neosvojují jen aktéři navázaní na katolickou církev, ale i mnozí další, kteří se v současnosti označují jako „anti–systém“.

Boj proti lidským právům žen a rovnosti žen a mužů tak není pouze izolované politické téma několika jednotlivců, ale také významnou součástí rostoucích protidemokratických tendencí ve společnosti. Rétoriku boje proti rovnosti žen a mužů si osvojují i protievropsky, protiimigračně anebo fašisticky orientovaní političtí aktéři.

Rovnost žen a mužů musí být součástí politik pro udržení demokracie jako společenské a politické hodnoty. Genderově nespravedlivé uspořádání společnosti je jedním ze základů fašistických, xenofobních, nacionalistických a protievropských politik.

Politiky proti rovnosti žen a mužů se stále intenzivněji dostávají do hlavního politického proudu. Ještě před několika lety promlouvali aktéři antigenderového hnutí téměř výlučně z církevních institucí nebo z tzv. alternativních (tj. konspiračních) médií. V současnosti je zpochybňování významu lidských

práv žen a LGBTQI osob součástí politické agendy na nejvyšších politických úrovních, nejen v zemích V4, ale též v dalších evropských zemích či v USA.

Rovnost žen a mužů není jen abstraktním kulturním či hodnotovým tématem. Politiky namířené proti rovnosti žen a mužů reálně ohrožují životy a zdraví žen. Například na Slovenku byly v parlamentu v uplynulých letech již několikrát předloženy návrhy na zpřísnění interrupčního zákona. Zkušenosti z jiných zemí (např. z Polska) ukazují, že omezování interrupcí nevede ke snížení jejich počtu. Ženy cestují kvůli zákrokům do zahraničí, podstupují interrupci nelegálně anebo sahají po domácích receptech. V důsledku neodborných interrupcí dochází k mnoha vážným poškozením zdraví žen a nezřídka i k úmrtím.

Nejohroženější jsou ženy s nižšími příjmy, které si nemohou dovolit vycestovat za lékařskou péčí do zahraničí. Nejde přitom jen o nejchudší ženy, ale o široké vrstvy žen pracujících manuálně, ve školství či zdravotnictví, za pokladnou nebo ve službách; tedy o ženy, které si z platu nemohou dovolit zákrok za několik tisíc korun.

Nejde o kulturu. Jde o život.

O otázce interrupcí, reprodukčních práv žen obecně nebo o právech LGBTQI osob se v současnosti hovoří jako o kulturně-etických otázkách. Takové označení však není správné a může mít škodlivé následky.

V důsledku zákazu bezpečných a legálních interrupcí umírají ženy po celém světě. Nedostupná bezpečná antikoncepce vystavuje ženy riziku nechtěného těhotenství, které pro mnohé z nich může znamenat ohrožení existenčními problémy a chudobou. Nedostatečná úprava práv partnerů žijících mimo manželství může mít za následek významné zhoršení sociální a ekonomické situace člověka po rozchodu nebo úmrtí partnera/partnerky.

Politici a političky by proto měli namísto přesouvání těchto témat do abstraktní roviny sporu mezi liberalismem a konzervativismem začít mluvit o reálných problémech skutečných lidí, kterých se antigenderové politiky týkají a zasahují do jejich každodenního života.

⁸ Více informací k tématu naleznete v monitorovací zprávě Social Watch k genderové rovnosti 2019. Mottlová, M. (ed). 2019. *Nebezpečná genderová ideologie v České republice?* Dostupné online: <http://www.socialwatch.cz/wp-content/uploads/social-watch-2019-gender.pdf>

VÝZNAM A ÚLOHA NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Lidskoprávní, ženské a feministické organizace jsou dle mezinárodních autorit hlavními katalyzátory zvyšování úrovně rovnosti ženy mužů a zlepšování dodržování lidských práv. Úloha nezávislých, autonomních ženských organizací prosazujících a obhajujících práva žen je nezastupitelná jak v prevenci a snižování násilí páchaného na ženách, poskytování specializovaných podpůrných služeb, tak také při prosazování systémových změn.

Dle studie Htun a Weldon z roku 2010 je nejsilnějším předpokladem úspěšného prosazení legislativní reformy v oblasti násilí na ženách existence autonomního ženského hnutí v zemi vyvíjejícího tlak na stát, aby sladil vnitrostátní legislativu s mezinárodními lidskoprávními normami.

Problematika rovnosti žen a mužů, diskriminace žen a násilí na ženách v ČR dlouhodobě stála na okraji pozornosti nejen samotné veřejnosti, ale i politických představitelů a představitelky. Ke změně této situace, která spočívala ve zviditelnění samotného tématu a jeho artikulaci jako problému veřejné politiky, přispěly zejména feministické nevládní organizace.

Po desetiletích jejich práce lze konstatovat, že svými aktivitami přispěly k budování povědomí o problematice lidských práv žen, rovnosti žen a mužů či o tématech jako je násilí na ženách, ke zlepšení legislativního prostředí, institucionálních mechanismů a tvorbě strategických opatření. Je tedy zřejmé, že na ně lze nahlížet jako na klíčové aktéry pozitivní změny a nositele odbornosti v tomto tématu. Neodpovídá tomu však finanční ani další podpora ze strany státu, byť tyto organizace často suplují role a úkoly, které by měl zajistit právě funkční stát (pomoc obětem násilí, prosazování principů rovné odměňování atd.).

Studie a dokumenty

- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. února 2019 o odmítavém postoji k právům žen a rodové rovnosti zaznamenaném v EU (P8_TA-PROV (2019) 0111; (2018/2684 (RSP))
- Bobáková, M. in Mesochoritsová, A. (ed.). 2014. Analýza prostředí MVO pracujících v oblasti eliminácie a prevencie násilí páchaného na ženách, Možnosť voľby, Bratislava
- Weldon, S & Htun, Mala. (2010). Violence Against Women: A Comparative Analysis of Progress on Women's Human Rights
- Právě feministické nevládní organizace začaly jako první nejen seznamovat veřejnost s rozsahem a důsledky diskriminace žen, poskytovat služby ženám vystaveným násilí a jejich dětem, vzdělávat odbornou i laickou veřejnost, ale také prostřednictvím advokačních aktivit významně vstupovat do politických rozhodovacích procesů.

Některé významné NNO v České republice

- Česká ženská lobby
- Fórum 50 % o.p.s.
- proFem
- ACORUS
- APERIO
- Business & Professional Women ČR
- Gender Studies o.p.s.
- Otevřená společnost o.p.s.
- Ženy s.r.o

GENDEROVÉ ASPEKTY PANDEMIE COVID–19

Studie a dokumenty

- EIGE (Evropský institut pro rovnost žen a mužů): Covid–19 and gender equality (<https://eige.europa.eu/topics/health/covid-19-and-gender-equality>)
- Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i.: série tiskových zpráv; Dopady opatření pro pandemii na ženy a muže na trhu práce (<https://www.soc.cas.cz/aktualita/dopady-opatreni-proti-pandemii-na-zeny-muze-na-trhu-prace>), Kdo pečuje o rodinu v dobách pandemie? Dopady protipandemických opatření na české domácnosti (<https://www.soc.cas.cz/aktualita/kdo-pecuje-o-rodinu-v-dobach-pandemie-dopady-protipandemickych-opatreni-na-ceske>), Kdo se o nás postará? Migrantky na českém trhu práce (<https://www.soc.cas.cz/aktualita/kdo-se-o-nas-postara-migrantky-na-ceskem-trhu-prace>), Domácí násilí za COVID–19: Když z pasti není úniku (a pomoc funguje jen někdy) (<https://www.soc.cas.cz/aktualita/domaci-nasili-za-covid-19-kdyz-z-pasti-neni-uni-ku-pomoc-funguje-jen-nekdy>)
- OSN/UN (Organizace spojených národů): The Impact of COVID–19 on Women (<https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women>)
- OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj): Women at the core of the fight against COVID–19 crisis (<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269/>)
- ČŽL (Česká ženská lobby): Ženy pomáhají nejen ženám, aneb gendrový rozměr COVID–19 (<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-zeny-pomahaji-nejen-zenam-aneb-genderovy-rozmer-covid-19>) Prohloubení stávajících nerovností – pokud na ně ženy nemají dopláct, je třeba politicky jednat

Začátkem roku 2020 se celý svět začal potýkat s exponenciální křivkou nakažených virem COVID–19 a zemřelých v důsledku tohoto onemocnění. Podle dostupných dat a výzkumů má pandemie odlišný dopad na každodenní životy mužů a žen – pandemie dopadá více na ženy a přispívá tak k prohloubení stávajících nerovností v sociálních, ekonomických i politických rovinách.

Dopady pandemie COVID–19 prohlubují nerovnosti velmi širokého spektra. Rozprostírají se mezi na první pohled banálními překážkami každodenního života (např. ženy využívají častěji než muži veřejnou dopravu, zvyšuje se tak u nich riziko nákazy, zároveň však byla tato doprava v několika státech omezena či úplně zrušena) až po politický systém.

O dopadu pandemie na trh práce se hovoří zřejmě nejvíce, o dopadech na ženy na trhu práce však pouze okrajově. Přitom pandemie a následná opatření postihly především služby – oblast, kde pracují především ženy. Mimo jiné bude pro tyto ženy náročnější i návrat do práce, bude zasažena jejich klientela, která nebude moci či nebude chtít za tyto služby utrácet.

Z dlouhodobého hlediska ženy (na základě nerovností v odměňování) vydělávají méně, a proto i méně šetří, jejich pracovní místa jsou prekarizovaná a mnoho z nich se pohybuje na hranici chudoby (v tomto případě jde především o seniorky, které pobírají menší důchod, a jsou tak chudobou více zasaženy). Ženy často pracují jako drobné podnikatelky, živnostnice, na dohody mimo pracovní poměr či na částečné úvazky, což jim umožňuje sladování rodinného a profesního života; nyní jim však hrozí značný výpadek příjmu, zaměstnankyně na DPČ nemají právo na ošetřovné, snadněji tak ženy přicházejí o práci, atp.

Jednou z největších oblastí nerovností je oblast péče a neplacené práce, v českých domácnostech dělají tuto práci z 87 % ženy.

Kvůli pandemii a s ní spojeným opatřením (např. karanténa, uzavření škol) došlo k zintenzivnění zatížení žen v oblasti péče nejen té domácí (se kterou se pojí i péče o prarodiče a osoby závislé na pomoci druhých), ale i zdravotnické (pracovní sílu tzv. první linie tvořilo téměř 70 % žen). Z péče se v této době stala klíčová ekonomická a společenská oblast a po dlouhé době vystává na povrch skutečnost, že tato neplacená práce je pro společnost zcela zásadní. Protiepidemické opatření ve formě uzavření škol zvýšilo neplacenou práci (např. péče o děti a jejich a vzdělávání), nutnost distancovat se nebyla možná pro všechny – lidé se zdravotním postižením jsou závislí na pomoci druhých a jejich péči, v důsledku karantény a vyššího rizika úmrtnosti v pokročilém věku i o starší osoby.

Je nutné si uvědomit, že péče, by neměla být zadarmo.

Již na začátku karanténních opatření bylo očekávatelné, že je vážné riziko zvýšení výskytu domácího násilí. Sociální opatření a zvýšená míra stresu zvyšuje riziko domácího a sexuálního násilí, oběti domácího násilí jsou uvězněny v karanténě, odkud není úniku a služby pomáhající obětem jsou často omezené a v některých místech dokonce nedostupné.

Organizace spojených národů předpokládá nárůst domácího a sexuálního násilí až o 20 %.

Jak z českých, tak zahraničních organizací přicházela upozornění na potřebu posílení ochrany dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním, návrhy na posílení linek pomoci a asistenčních služeb, podněty k ochraně obětí domácího a sexuálního násilí (Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách vydal 23 konkrétních doporučení, jak postupovat). Např. Linka pomoci obětem zaznamenala zvýšení hovorů v daném období o 42 %, okamžitá reakce těchto organizací umožnila poskytování aktuálních informací a rozšíření odborného poradenství po telefonu.

Nerovnoměrné zastoupení žen a mužů v politice je v České republice dlouholetým problémem. Ještě více byl a je znát právě v době globální pandemie, kdy vláda přijímá opatření, která dopadají na celou společnost – tedy jak na ženy, tak na muže –, ale rozhodování činí především muži.

Přijatá opatření by měla reagovat na každodenní potřeby mužů i žen, na jejich rozdílné životní reality a vláda by měla zajistit, aby každá skupina zís-

kala pomoc jakou potřebuje. K tomu je dle OSN třeba stanovit tři priority: vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech, zabývat se postavením žen v ekonomické oblasti (například zohlednění placené a neplacené práce) a při navrhování finančních a sociálních balíčků uplatňovat hledisko rovnosti žen a mužů. Tímto postupem můžeme získat smysluplnější opatření na sladování práce a péče, dostane se podpoře malým podnikům a OSVČ, do povědomí by se pak mělo mnohem intenzivněji dostat téma domácího násilí a zlepšila by se pomoc obětem.

Nepřipravenost České republiky v tomto ohledu ukázalo například obsazování Národní ekonomické rady vlády, v níž měla původně zasednout pouze jediná žena, ve výsledku jsou tam ženy dvě a tvoří tak 11,8 %. Z důvodu nevyrovnaného zastoupení žen v mocenských pozicích by měly být adekvátně financované neziskové organizace, které práva žen hájí.

Rozhodování o ženském světě mužskými činiteli lze velmi snadno sledovat v souvislosti se zásahem pandemie do intimní oblasti porodů; v rámci mimořádných opatření byl nařízen zákaz přítomnosti otců u porodu. Pracovní skupina Rady vlády pro rovnost žen a mužů k porodnictví následně hlasovala o podnětu nepřiměřenosti a neoprávněnosti zásahu do soukromého života a rodinného práva, přítomnost blízké osoby je důležitou součástí bezpečného porodu – navíc měla blízká osoba ihned po porodu možnost návštěv.

Jak si vedly ženy v politice v době pandemie COVID–19, aneb test představitelů a představitelk zemí?

Během pandemie COVID–19 začaly politikám stoupat preference díky citlivějšímu přístupu a důrazu na „ženská“ témata, jako je například péče. V zahraniční politice sledujeme nárůst popularity žen ve vrcholné politice, mezi ně patří např. Angela Merkel v sousedním Německu, Sanna Marin ve Finsku, Jacinda Ardern na Novém Zélandu, Mette Frederiksen v Dánsku, Katrín Jakobsdóttir na Islandu, Erna Solberg v Norsku nebo Cchaj Jing-wen na Tchajwanu, která jako první zavedla chytrou karanténu.

V souvislosti s globální pandemií upozorňuje šéfka havajské státní komise Jabola-Carolus na fakt neviditelného světa péče a zdůrazňuje potřebu zvýšení mezd, podpory školek a většího zapojení mužů. Dále nabádá k využití krize jako příležitosti pro zlepšení společenských poměrů a změnu patriar-

chální společnosti.

Země, které se s pandemií vyrovnaly bez zásadních kolapsů, poji to, že v jejich čele stojí ženy. Ty osvědčily především svoji schopnost komunikovat s politickými oponenty i spojenci, vystupovat na veřejnosti a reagovat na krizovou situaci klidně a empaticky.

Příkladem je zmíněná premiérka Nového Zélandu Jacinda Ardern, která zpočátku krize přijala přísná opatření, zároveň však dokázala předat občánům jasné, střízlivé a uklidňující poselství a pravidelně komunikovala s médií i s lidmi na sociálních sítích (dle dostupných dat odpověděla premiérka na každý položený dotaz a své tiskové konference pořádala skrze sociální sítě či média každý den).

© 2017 Dakota Corbin

Projekt byl realizován za finanční podpory Úřadu vlády České republiky.

Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Cílem programu je dále inspirace k aktivnímu občanství a pomoc znevýhodněným skupinám. Program Active Citizens Fund vstoupil do České republiky v září roku 2019 s cílem podpořit neziskové organizace neohledně na jejich velikost a zkušenosti. V České republice jej spravuje konsorcium, které tvoří Nadace OSF, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové a Skautský institut. Program je realizován v rámci Fondů EHP a Norska 2014–2021. Prostřednictvím Fondů EHP a Norska přispívají státy Island, Lichtenštejnsko a Norsko ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a k posilování spolupráce s 15 evropskými státy. Důležitým posláním programu je také spolupráce mezi Českou republikou a dárcovskými státy. Jde o spolupráci mezi českými neziskovými organizacemi a organizacemi z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

| Nadace OSF

Spolufinancováno
z programu Evropské unie
Erasmus+

